

TAGE KAARSTED

Jörgen Weibull og Jens Vanggaard

I Scandia, bd. 37, s. 271–286 har professor, fil. dr. Jörgen Weibull bragt et uddrag af sin opposition mod min doktordisputats »Påskekrisen 1920« (Århus 1968). På visse punkter kan jeg give Jörgen Weibull ret i hans kritik.¹ I andre henseender må jeg tage til genmæle.

Det er vel rigtigt, at Venstre-folketingsmanden Jens Vanggaards omfattende beretning er en væsentlig kilde til min fremstilling af, hvad jeg har kaldt With-kredsens aktiviteter; men Jörgen Weibull bygger til en vis grad sin kritik af min udnyttelse af denne beretning (skrevet 1922–25) alene på den kopi af beretningen, som findes på Historisk Institut ved Aarhus Universitet. I al fald det original-eksemplar, der beror i Rigsarkivet, og som jeg har benyttet, er gennemlæst af flere af With-kredsens øvrige medlemmer, hvoraf bl.a. den kongen nærtstående kabinetssekretær C. P. M. Hansen har foretaget tilskrifter. Hertil kommer det meget væsentlige, at Vanggaards originale eksemplar er forsynet med en lang række nummererede bilag, hvortil der henvises med noter i Vanggaards tekst. Dette bilagsmateriale har været helt afgørende for min benyttelse af Vanggaards beretning, idet det består af samtidige notater af Vanggaard skrevet 1919–20 og af breve til ham, ikke mindst fra oberstløjtnant Erik With.

Jeg mener derfor at måtte afvise, at jeg ganske enfoldigt har

¹ F.eks. af de to grafiske fremstillinger. De var kun hidsat i et forsøg på at visualisere de mange indviklede tråde og for – som Weibull også selv har set – at illustrere mine hypoteser. De har aldrig været tænkt som »en objektiv fremstilling av det politiska systemet«. Kan en sådan i øvrigt gives?

imødekommet de eftermælebestræbelser, Jörgen Weibull citerer Vanggaard for i 1939. Og jeg må fastholde, at min fremstilling af With-kredsens motiver, overvejelser og handlinger i alt væsentligt står uantastet. Jeg vil yderligere tilføje, at Vanggaards beretning med samtidige bilag er et enestående eksempel på førstehåndsmateriale leveret af en anti- og extraparlamentarisk kreds. Sådanne kredse plejer af mange grunde ikke at gemme arkivalier. Enhver kan så med sig selv overveje, hvilket eftermæle Vanggaard sætter sig og sine fæller. I virkeligheden tilstår han e.m.m. så at sige, at han – skønt fremtrædende parlamentariker for et demokratisk-parlamentarisk parti – arbejdede med alle midler på at sætte parlamentet ud af spillet.

Som bevis på, at jeg ensidigt bygger min bog på Vanggaard, har Jörgen Weibull s. 278 anført en meget komprimeret citatmosaik, der, forekommer det mig, ikke yder min meget længere fremstilling retfærdighed.² Det drejer sig om Venstres partimøde 27. marts 1920 og J. C. Christensens omsindelse. Jörgen Weibull konkluderer, at jeg bygger »uteslutande på Vanggaards oppgifter« og således, at Vanggaard bliver den centrale figur. Men læses min fremstilling s. 147–151 i sin helhed, træder Vanggaard meget tilbage, bl.a. fordi jeg i høj grad har profiteret af ikke blot de samtidige bilag til Vanggaards beretning, men også af Valdemar Harsløfs dagbog, af Niels Neergaards optegnelser og af P. Graus redegørelse i »Slesvig delt«.

Hvad derimod angår Carlsberg-mødet 27. marts, er det korrekt, at jeg alene bygger på Vanggaard, som er den eneste kilde, jeg har kunnet opspore. I en note, som Weibull loyalt citerer, har jeg imidlertid reserveret mig overfor Vanggaards stillen sig selv i centrum, og selv om det måske havde været bedre, at jeg havde omtalt forbeholdet i selve teksten og ikke kun i en note, kan det vel ikke være afgørende. Det er muligt, at Vanggaard har sat sin optræden i relief ved denne lejlighed; men når Jörgen Weibull fremfører, at Vanggaard overhovedet ikke omtales i denne sammenhæng i Ove Rodes bog fra 1926 eller i P. Munchs optegnelser, må det rigtig nok siges, at dette intet beviser, eftersom de to radikale politikere var meget dårligt eller slet ikke informeret om Vanggaards og hans fællers virksomhed. Uanset hvem der styrede Carlsberg-mødet, synes Jör-

² I et tilfælde betegner tre prikker således en overspringelse på to sider, i et andet en overspringelse på én side.

gen Weibull og jeg i øvrigt at være enige om dets placering i og betydning for hændelsesforløbet.

Disse bemærkninger til Jörgen Weibulls kritik udelukker naturligvis ikke, at With-kredsen og dens handlinger af mig kan være tillagt for stor betydning. Selv om jeg fortsat har den opfattelse, at en fyldig beskrivelse af With-kredsen er nødvendig for forståelsen af påskekrisen, vil jeg gerne medgive, at jeg måske noget for stærkt har betonet denne pressionsgruppes betydning, bl.a. ved den meget fyldige fremstilling, jeg har givet af dens virksomhed. Men jeg mener bestemt, at det ganske klart fremgår, at andre faktorer var lige så eller mere betydningsfulde. Jörgen Weibull fremfører J. C. Christensens centrale placering. Ja! Men det er jo netop, hvad der går som en rød tråd gennem min bog, begyndende s. 25, hvor J. C. C. kaldes en nøgleskikkelse, over situation efter situation (se f.eks. s. 84, 88, 98, 121-26, 184, 240 og 274) og til s. 330, hvor kongen, J. C. Christensen og N. H. Andersen kaldes de afgørende faktorer (kongen ved, at kun han kunne afskedige statsministeren). Jeg mener ikke, at man efter læsningen af min bog kan være i tvivl om, at J. C. Christensen ønskede ministeriet Zahle ryddet af vejen, men at andre måtte gøre det grove arbejde.

Hvad angår Venstres valglovsmodstand, som Jörgen Weibull s. 284 i overensstemmelse med Ove Rode tillægger stor betydning, synes det mig, at Weibull ikke fremfører bevisligheder. Vel er det rigtigt, at Venstre foretrak den eksisterende valgordning; men bl.a. byggende på Venstres partiprotokol mener jeg at kunne sige, at modstanden forekommer behersket, bl.a. fordi Venstre var klar over, at forholdstalsvalgmåden ikke lod sig standse. Partiet var jo i øvrigt parat til at opgive den såkaldte »sorte streg«. Vel ville Venstre modsætte sig valglovsændringen; men man skylder et bevis på, at J. C. Christensen ville bringe kongen til på en måde, der kunne kritiseres som uparlamentarisk, at afskedige ministeriet for at sikre Venstre endnu et valg efter den gamle valglov. Det forekommer mig, at Jörgen Weibull for meget bygger på Ove Rodes stærkt subjektive fremstilling. I mange år havde Rode været de radikales valglovseksperter, og nu havde han i løbet af de første måneder af 1920 med stort besvær tilvejebragt et valglovsforlig, som han i et sæt så styrtet – omend kun for én måned – hvorefter en anden regering gennemførte det. Psykologisk lader det sig let forklare, at Rode, da han i 1926 så tilbage, overbetonede Venstres

valglovsmodstand som krisevolder: Erindringen er jo, som Ernst Wigforss så rigtigt siger, »egocentrisk i högre grad än man någonsin varit själv«. (Weibull, s. 276).

Hvad endelig uviljen mod regeringens økonomiske politik angår, citerer Jörgen Weibull den designerede statsminister Otto Liebes ord: »Det var ikke udelukkende hensynet til den slesvigske sag, der var afgørende for mig, det var lige så meget min dagligt voksende væmmelse ved det Zahleske – eller rettere det Rodeske regimente . . .» Ved dette citat henviser Jörgen Weibull alene til den af mig i 1964 besørgede udgave af Otto Liebes beretning, så at man må tro, at jeg ikke har haft øje for den, da jeg skrev min bog fire år senere. Men jeg deler Weibulls opfattelse af citatets betydningsfuldhed og har da også citeret det in extenso i disputatsen s. 78; s. 352 understreger jeg på ny forholdet.

Med andre ord: Hvad Jörgen Weibull efterlyser, står altsammen i min bog; men ganske vist ikke over så mange sider som omtalen af With-kredsen. Denne får p.g.a. det rigere og hidtil ukendte kilde-materiale en *kvantitativ* fyldigere behandling end J. C. Christensen og væmmelsen ved det Rodeske regimente – samt for resten også H. N. Andersen. *Kvalitativt* mener jeg derimod nok, at proportionerne er de rette.